

La sorpresa de la diversitat

La capacitat d'integració de la cultura catalana és enorme. Des de fa uns anys, escriptors com Najat El Hachmi, Pius Alibek, Matthew Tree i Monika Zgustová observen la nostra societat amb noves mirades

◆◆◆◆◆ Patricia Gabancho

Tenim un professor afroamericà, ahora escriptor erudit que sol aplicar a les novel·les arguments dels clàssics grecs, a qui el seu agent li diu que fa una obra massa complexa per al mercat. L'home té una vida convencional, una mare malalta d'Alzheimer, un germà que acaba de sortir de l'armari i una amant ocasional que va retrobant en els congressos. Fastiguejat, decideix escriure amb pseudònim el que sempre ha combatut: una novel·la tòpica sobre negres tòpics, carregant les tintes sobre la marginalitat i la violència del jovent dels barris pobres. El llibre que escriu és un èxit descomunal i li planteja la disjuntiva moral d'acceptar el triomf tot negant-se a si mateix. Aquesta és la història de *X*, una novel·la fascinant i complexa, malgrat l'aparent senzillesa, que fa bona la dita que és en les editorials petites on es troba la bona confitura; en aquest cas, Blackie Books, de Barcelona. Per cert, el títol original és *Erasure, borradura*, l'acció d'esborrar.

La història, narrada amb perícia per Percival Everett, nascut l'any 1956 i resident a Los Angeles, és una denúncia sobre una mirada que atribueix a determinats col·lectius un imaginari obligat. Everett planteja aquest tema d'una manera molt subtil: no dona pistes sobre la condició dels protagonistes, però

inevitablement el lector veu negres el protagonista i el seu entorn. Són negres, ens diem sense més. Per què? Perquè sabem que l'autor ho és. Però si t'atures a mirar, al començament no hi ha cap detall que ho certifiqui, fins que apareix algun detall que ho confirma. L'efecte és marejador: has caigut en el pecat que l'autor està denunciant! O és que no hi ha protagonistes negres en novel·les d'autors blancs? (Adverteixo que les paraules *negre* i *blanc* són les que Percival Everett, poc amic dels eufemismes, fa servir quan parla del tema.)

El relat de les minories que tenen, per qualsevol raó, una experiència concreta i diferenciada, ha acabat configurant gèneres literaris. Això és el que permet a Everett carregar-se la "novel·la de negres" convencional. En tot cas, la taxonomia és útil per classificar les obres, i innecessària per al gaudi del lector, però és cert que aquests llibres segregats del corrent principal comparteixen una mirada exterior sobre el gruix de la societat, una mirada que aporta coneixement. La literatura afroamericana n'és un bon exemple, però el mateix es pot dir de la literatura que ha donat, als Estats Units, l'experiència de la immigració, habitualment viscuda per la generació anterior a qui escriu. Des de la pionera Sandra Cisneros, que va construir una obra narrativa des del món *chicano*, la literatura nord-

01

01
L'ÚLTIM LLIBRE DE NAJAT EL HACHMI ÉS 'LA CAÇADORA DE COSSOS'

02
A MÉS D'ESCRIBRE, PIUS ALIBEK TÉ UN RESTAURANT

03
MONIKA ZGUSTOVA VA GUANYAR EL MERCÈ RODOREDÀ

04
MATTHEW TREE, UN ANGLÈS A BARCELONA

americana està farcida de diversitat conscient a partir de les cultures immigrades. El corrent també ha arribat a Anglaterra. L'omnipresent literatura de component hindú ja és un clàssic, però hi ha també el testimoni de migracions rebudes amb hostilitat. A *Small Island*, Andrea Levy (Londres, 1956) planteja la paradoxal aventura dels seus pares jamaicans: després de lluitar amb els aliats a la guerra europea, són rebutjats quan desembarquen a Londres després d'un llarg viatge a bord de l'*Empire Windrush* buscant un futur millor.

Resulta que la literatura catalana s'està vivificant amb un procés similar. Una dotzena d'autors, pel cap baix, s'han incorporat a la narrativa catalana des de cultures diverses, cosa que introdueix una exòtica reflexió sobre la nostra societat. La capacitat d'integració de la cultura del país és enorme, i el benefici és net. Tenim noves mirades sobre experiències que són compartides. El cas més sonor, per l'èxit aconseguit, és el de Najat El Hachmi, narradora vigorosa, nascuda en la cultura amaziga, al Marroc, l'any 1979, i que va arribar a Vic amb 8 anys. Vint anys després va guanyar el premi Ramon Llull amb *L'últim patriarca* (Planeta, 2009). És la història d'una cruïlla cultural, de la dissonància entre el pare, immigrant de fa dècades però impermeable, i la filla que viu l'estímul de

a

llegim

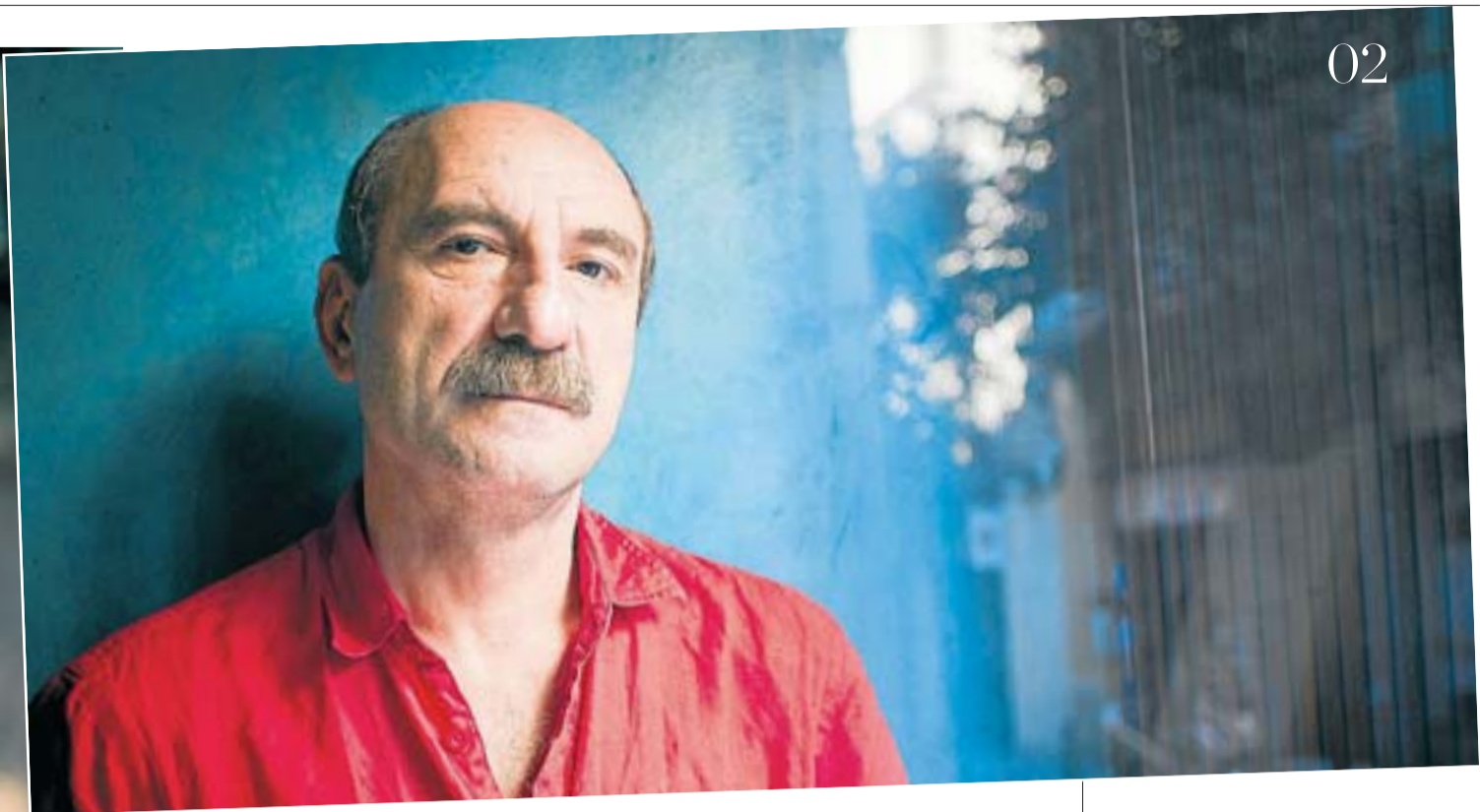
36-37

- Entrevista a Peter Stamm, novel·lista suís
- 'Curial e Güelfa', reedició d'un clàssic de les lletres catalanes

38-39

- 'La dona del tigre', el debut de Téa Obreht
- Damià Alou dissectiona la biografia de Steve Jobs escrita per W. Isaacson

02

04

03

la llibertat de la societat d'acollida. Inquieta, curiosa, forta i lliure, la Najat és per a la cultura catalana una oportunitat excel·lent de situar-se davant el mirall. Això ja ho havia plantejat en to irònic el palestí Salah Jamal (Nablus, 1951) a *Lluny de l'horitzó perfumat*, en què narra la vida d'un palestí (Mohammed Pujoll) a la Barcelona dels setanta, novel·la que va ser publicada per La Magrana l'any 2004. La segona novel·la d'El Hachmi, *La caçadora de cossos* (Columna, 2011), s'endinsa en un altre tipus d'indagació, cosa que contribueix a la maduresa de l'autora, en el sentit que defuig la facilitat i, precisament, l'estereotip d'autora *immigrant*. Però no deixa de banda el gran tema que aporten aquests escriptors, la identitat; un tema que la cultura catalana ha considerat sempre tabú, perquè no acaba de saber com situar-s'hi.

Fixem-nos que és un escriptor com Jordi Puntí (Manlleu, 1967), que va viure l'arribada de la immigració espanyola de petit –amb naturalitat, doncs–, qui n'escriu una

anàlisi crua i veraç al recull d'articles *Els castellans* (L'Avenç, 2011).

La indagació de la memòria i la identitat és en l'actitud literària d'uns autors catalans més allunyats del tòpic de la immigració convencional, ja que provenen de cultures europees: Matthew Tree (Londres, 1958) i Monika Zgustová (Praga). Tree ha reflexionat sobre la societat catalana en un seguit d'assajos, lleugers però intencionats; d'altra banda ha fet assaig combatiu contra actituds i institucions que injuria, des de les creences religioses al racisme, passant per la monarquia. Però és com a narrador que Matthew Tree torna als orígens i al seu univers i penetra, inevitablement, en el tema. *Fora de lloc* (Cafè Central, 1996) narra una crisi de parella viscuda per un estranger a Catalunya i *Privilegiat* (Columna, 2001), la inquietant presència d'un personatge sense memòria. Lolita Bosch, amb un peu a Catalunya i l'altre a Mèxic, també construeix personatges i narratives en què la identitat i l'escriptura que la desxifra són crucials.

LA TASCA INVOLUNTÀRIA D'AQUESTS ESCRIPTORS ÉS REVISAR LA CULTURA DES DE DINS DE LA CULTURA, PERÒ AMB ULLS NOUS

Monika Zgustová, de vida itinerant fins que es va establir a Catalunya ja fa anys, manté una important tasca com a traductora, i per tant introductora, de la literatura txeca a Catalunya i Espanya. Aquest bagatge està molt present en la seva narrativa, en què gravita el pes de la història i la cultura de l'Europa de l'Est. Al magnífic *Jardí d'hivern* (Proa, 2009, premi Mercè Rodoreda), l'autora recorre l'escenari sentimental i polític de la Praga contemporània, fins arribar a la ruptura que representa el turisme, com a metàfora de la memòria perduda per la ignorància i el relativisme dels temps moderns, un tema que no hauria de ser aliè al lector català. I és contra la desmemòria que brega Pius Alibek, nascut a la ciutat d'Ankawa l'any 1955, on comença l'itinerari de les seves *Arrels nòmades* (2010), escrit perquè les filles coneguin el bressol familiar, d'una especificitat gairebé ignorada: la comunitat catòlica de l'Iraq.

Políglota com Alibek, l'eslovena Simona Skravec dedica els seus esforços a la traducció, d'anada i tornada, entre les llengües europees que controla i la cultura catalana. Per exemple, ha traduït Jaume Cabré a l'eslovè, i en aquest sentit opera com un sofisticat pont entre cultures. La seva tesi de doctorat, a l'Autònoma de Barcelona, investiga "els marcs identitaris a Centreuropa", un tema que frega de prop la sensibilitat catalana. L'altre gran tema de Skravec són els conflictes que entelen la percepció d'Europa com un espai cultural comú, i és en aquest sentit que els estrangers aporten a la reflexió catalana un plus de complexitat viscut de primera mà. Alguns cops, és una complexitat projectada sobre el propi patrimoni. És el cas notable de Sam Abrams, també traductor, nascut a la costa est dels Estats Units, que és capaç de proposar una nova mirada a *Llegir Maragall, ara* (Proa, 2010). Abrams dota el poeta de sexe i metafísica, trencant amb la versió bucòlica, pudibunda i benpensant que ens dona la cultura oficial. Revisar la cultura des de dins de la cultura, però amb ulls nous, vet aquí la tasca involuntària dels estrangers que han adoptat la cultura catalana per comunicar-se amb el món. ♦♦

LA MIRADA DE L'ALTRE

Alguns dels autors esmentats han escrit com a observadors de la societat catalana, una proposta més directa que la de la ficció, i per això a vegades més condescendent. La mirada estrangera no sol ser excessivament crítica però sí que està lliure dels prejudicis i les pors amb què els catalans van pel món. És, per això mateix, reveladora. Un bloc d'assajos s'inscriu en aquest apartat, entre ells els de Matthew Tree i els de Patrícia Gabancho. Una altra meitat està constituïda per una certa demanda d'acollida. Aquí el gruix són els autors que procedeixen de cultures musulmanes, una dada a tenir en compte. No hi falta Najat El Hachmi, amb *Jo també sóc catalana*. O Laila Karrouch, que va explicar una peripècia paral·lela a *De Nador a Vic*. El somni és possible. Anys després, el també marroquí Saïd el Kadaoui, autor també en castellà, li explica les coses al seu fill Elies, gairebé un català de soca-rel, com diu ell mateix en les cartes que li adreça (*Cartes al meu fill*, Amsterdam, 2011). "La identitat -escriu- és un vestit que ens fem a mida. Tu ets el teu sastre".

